

Людміла Сінькова, *Беларуская “звышлітаратура”*. Літаратуразнаўчыя і літаратурна-крытычныя артыкулы. Кнігазбор, 2019, 224 сс. [Ludmila Sin'kova. *Byelaruskaya “zvyshlitaratura”*. *Litaraturaznawchyya i litarurna-krytychnyya artykuly*. Knihazbor, 2019, 224 ss.].

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh20687-13>

Ludmiła Sińkowa, profesor Katedry Historii Literatury Białoruskiej Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego w Mińsku, należy do grona najwybitniejszych znawców białoruskiej literatury współczesnej. Jej monografie, m.in. *Беларуская проза XX стагоддзя: дынаміка жанравых структур* (1996), *Цукровы пеўнік: літаратурна-крытычныя артыкулы* (1996), *Шлях на прамой часу. Да гісторыі беларускай літаратуры Польшчы: 1958-2008* (2007)¹, *Паміж тэкстам і дыскурсам: Беларуская літаратура XX і XXI стст.: гісторыя, кампаратывістыка і крытыка* (2013), dziesiątki artykułów poświęconych przemianom gatunkowym i estetycznym we współczesnej literaturze białoruskiej², polsko-białoruskim związkom literackim i kulturowym³, dyskursowi historycznemu i tożsamościowemu w literaturze⁴, dokumentalnej prozie artystycznej i literaturze niefikcyjnej⁵, a także liczne prace metodyczne i programy nauczania⁶ zajmują ważne miejsce wśród białorutenistycznych publikacji literaturoznawczych.

¹ Współautorami monografii byli B. Białozowicz, M. Miszczanczuk, A. McMillin. Ukazała się ona nakładem białostockiego wydawnictwa „Białowieża” w redakcji Jana Czykwina.

² Сінькова, „Сацыялістычны рэалізм у літаратуры”; Сінькова, „Беларуская літаратура ў новым міжкультурным дыялогу”; Сінькова, „Беларуская літаратура ў параўнальным вывучэнні: некалькі прыкладаў”.

³ Сінькова, „Польска-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі ў найноўшых даследаваннях А.А. Лойкі”.

⁴ Сінькова, „Нацыянальна-культурны кампанент у санетах У. Дубоўкі”; Сінькова, „Асэнсаванне нацыянальнай гісторыі ў прозе паслясавецкай Беларусі і Беласточчыны”; Сінькова, „Смехавое як пазнака нацыянальнага ў творах Максіма Гарэцкага”.

⁵ Сінькова, „Мемуарыстыка Беласточчыны ў выданні 1966 г. ‘Лёс аднаго пакалення’”; Сінькова, „Чалавек і гісторыя ў мемуарах Янкі Жамойціна”.

⁶ Сінькова, „Актуальныя праблемы выкладання беларускай літаратуры 80-90-х гг. XX

Najnowsza monografia Ludmiły Sińkowej stanowi zbiór studiów i szkiców naukowych napisanych przez Badaczkę na przestrzeni ostatnich lat. Prace te, zebrane w tomie pod znaczącym tytułem *Беларуская “звышлітаратура”*. *Літаратуразнаўчыя і літаратурна-крытычныя артыкулы* łączy jedno – nowa perspektywa badawcza w spojrzeniu na białoruską literaturę XX i XXI wieku, nowy dyskurs, prezentujący znaną problematykę historycznoliteracką za pomocą współczesnych metodologii i idących za nimi interpretacji.

Swoistym preludium do zasadniczej części monografii jest część wstępna, zatytułowana *Бэтман супраць Быкава (Замест прадмовы)*, w którym Autorka porusza problem literatury masowej, roli klasyki i jej źródeł, warunków rozwoju oraz osobliwości gatunkowo-stylistycznych literatury popularnej, zwracając uwagę na silnie obecne w niej elementy społeczno-kulturowe i jej wymiar estetyczny. Badaczka opiera swoje refleksje na bogatym materiale literackim. Wyróżnia takie dominanty typologiczne literatury masowej, jak opowiadalność, upraszczanie struktur fabularnych, kompozycyjnych i językowo-stylistycznych, użycie stereotypów i klisz. Analizuje czynniki, które legły u podstaw kształtowania się i popularności literatury masowej, zwraca uwagę na jej silne wewnętrzne zróżnicowanie i konieczność stosowania różnych narzędzi badawczych w procesie jej odczytywania. Sińkowa powtarza też powszechną opinię, że głównym celem literatury popularnej jest przyciągnięcie jak największej liczby czytelników, jest ona bowiem ukierunkowana na sukces finansowy (aspekt komercyjny), który możliwy jest tylko wtedy, gdy literatura wychodzi naprzeciw oczekiwaniom odbiorcy masowego, kiedy zaspokaja jego gusta i wprowadza treści, z którymi ów odbiorca się utożsamia: „масавая літаратура актыўна і няўпрост звяртаецца да нашага ўнутранага жыцця – да нашых патаемных жаданняў, мар, нашай фантазіі, уяўленняў пра будучыню, нашай прагі незвычайных прыгод і асалод, яскравых эмоцый... Не толькі да свядомага, але і да падсвядомага, да інстынктаў, страху і комплексаў” (s. 7). Zwraca również uwagę na powiązania literatury masowej z literaturą klasyczną czy elitarną i konstatuje z przekonaniem, że: „Літаратура для мас ніколі не пераможа класіку, не зможа заняць яе месца найперш таму, што кожнаму чалавеку наканавана расці і сталец” (8).

Autorka wiele uwagi poświęca zagadnieniu literackiej recepcji, dojrzywaniu czytelnika do odbioru określonego typu literatury, poszukiwaniu i odnajdywaniu w niej tematów, problemów, które są mu bliskie i które poszerzają jego wiedzę na temat duchowego świata człowieka i jego egzystowania w określonej rzeczywistości społeczno-kulturowej.

Część zasadniczą monografii otwiera rozdział *Беларуская “звышлітаратура”*: *Васіль Быкаў, Аляксандр Адамовіч, Святлана Алексіевіч*, na który składa się dziewięć

st.”; Współautorka programów m.in.: *Праграма па беларускай літаратуры. Даведнік для абітурыентаў БДУ* (1998); *Зборнік праграм спецсемінараў і спецкурсаў кафедры беларускай літаратуры XX ст. Для студэнтаў філалагічнага факультэта* (2003).

krótkich szkiców, ukierunkowanych na ukazanie nowatorstwa i wartości pisarstwa białoruskich prozaików koncentrujących swój wysiłek twórczy wokół problematyki wojny, radzieckiej i poradzieckiej rzeczywistości, doświadczenia traumy i przemocy – Wasyla Bykawa, Alesia Adamowicza i Swietłany Aleksijewicz. Szczegółowemu oglądowi Sińkowa poddaje takie zagadnienia obecne na płaszczyźnie twórczości wymienionych prozaików, jak metamorfozy „małego człowieka”, problematyka narodowa i sposoby uobecniania się białoruskiej tradycji literacko-kulturowej, wyznaczniki literatury faktu, jej założenia i wymowa oraz zagadnienie literatury elitarnej. Sporo miejsca Autorka poświęca tym tekstom, w których wyraźnie zaznacza się dyskurs postkolonialny, które poruszają problemy mentalności współczesnego człowieka „wyrastającego” z przestrzeni poradzieckiej i psychologii traumy. Jednym z nich jest utwór noblistki Swietłany Aleksijewicz *Час second-hand*, którego analiza, dopełniona nawiązaniem do innych znaczących tekstów pisarki, doprowadza autorkę do następującej konstatacji: „[...] дыскуры С. Алексіевіч утрымлівае тыя спецыфічныя характарыстыкі паслясавецкай культурнай прасторы, што фармальна супалі з посткаланяльным (таксама маргіналізаваным) стаўленнем сучаснага еўрапейца да нацыянальнага” (25).

Literackie osiągnięcia Swietłany Aleksijewicz ukazuje Sińkowa bardzo często w perspektywie doświadczeń twórczych Alesia Adamowicza, wybitnego krytyka i historyka literatury, prozaika, współtwórcy scenariusza do znakomitego filmu Elema Klimowa *Ідзі і глядзі*, opartego na jego utworach *Хатынская аповесць* i *Карнікі*. Adamowicz, którego twórczość tak silnie wpłynęła na Swietłanę Aleksijewicz, był jednym z pierwszych białoruskich prozaików realizujących swoje idee artystyczne w oparciu o fakty, dokumenty, wspomnienia konkretnych ludzi: „Алесь Адамовіч распачынаў свае творчыя эксперыменты ў прасторы, дзе яшчэ нават не прадбачылася эпоха гарбачоўскай перабудовы і галоснасці. Але новы жанр галасоў меў на ўвазе, па словах А. Адамовіча, «Менавіта іншы ўзровень праўды, новы, небывалы»” (41).

W kolejnym szkicu, zatytułowanym *Прафесія – журналіст, пакліканне – мастак (жанравая спецыфіка дакументальна-мастацкай прозы пра вайну)*, Autorka zwraca uwagę na paralele między literaturą piękną a twórczością dziennikarską. Wskazuje także na białoruskie i rosyjskie wzorce tekstów o charakterze pogranicznym, ukazujące lokalne konflikty zbrojne: opowiadania Alesia Pietraszkiewicza, redaktora i inicjatora zbioru wieloautorskiego *Памяць. Афганістан* (1991), książkę Swietłany Aleksijewicz *Цынкавыя хлопчыкі* (1989), opowiadania Siergieja Dubowika *Груз 200*, *Памінкі ў Сардобе*, *Негры*, *“Інтэрнацыянальнае” выхаванне*, *Крывавыя цюльпаны* (wszystkie wydane w 1992 r.), Gienadija Troszewa *Мая вайна*. *Чачэнскі дзённік акапнага генерала* (2001). Sińkowa zaznacza, że temat wojny należy do najbardziej popularnych i najlepiej opracowanych tematów literatury białoruskiej i jest on często podejmowany nie tylko przez poetów, pisarzy, dramatisarzystów, ale także przez osoby, które były naoczniymi świadkami wojennej tragedii, a osobiste

traumatyczne doświadczenia stanowiły wystarczającą przesłankę do podjęcia wysiłku ich spisania i podzielenia się nimi z odbiorcą (jako przykład podaje tutaj książkę wspomnień *Людзі асобага складу* generała-majora i Bohatera Związku Radzieckiego Wasila Kazłowa) lub przez dziennikarzy z niemałym literackim doświadczeniem (np. Iwan Nowikau i jego *Руіны страляюць на ўпор, Дарогі скрыжаваліся ў Мінску, Да світаньня блізка*). Ten typ pisarstwa cechuje się odmiennością w zakresie wykorzystanych środków artystycznego wyrazu, poetyką, ciężącą w stronę dokumentalizmu.

Problematykę tę kontynuuje Sińkowa w kolejnym szkicu – *Вайна вачыма беларуса: афганскія апавяданні Сяргея Дубовіка*, poddając ją bardziej szczegółowemu oglądowi. Autorka opisuje odrębność białoruskiego doświadczenia wojny, kontrowersje, jakie pojawiły się wokół tematyki afgańskiej i jej literackiego ujęcia. Białoruś jest krajem, przez który przechodziły liczne fronty wojenne, krajem doświadczonym boleśnią. Co czwarty Białorusin poniósł śmierć na wojnie. I – jak podkreśla Badaczka: „Такі вопыт народа даў беларускім пісьменнікам асаблівую відущасць, праніклівасць, інтэлектуальную глыбіню. І яшчэ – чуйнасць менавіта да болю асобнага чалавека” (58)

To doświadczenie nie uchroniło jednak białoruskiego narodu przed kolejnymi traumatycznymi przeżyciami, które były udziałem żołnierzy walczących w Afganistanie. Jednym z nich był Siarhiej Dubowik, autor cyklu tekstów poświęconych wojnie afgańskiej, jej uczestnik, a jednocześnie korespondent wojenny, który – jak zaznacza Autorka – rezygnując z fabularyzowanej formy opowiadania, postawił na dokument, fakt, który przemawia nie tyle swoją sugestywnością, co dosłownością i prawdziwością przekazu. Dubowik koncentruje się w swoich opowiadaniu na duchowym doświadczeniu wojny, na jednostkowym przeżyciu, nie tylko tych, którzy są ofiarami, ale i oprawcami, na potrzeby pamięci: „Яго герой-апавядальнік вяртаецца з вайны ў Афганістане са сваёй праўдай: з асуджэннем гвалту, абсурду, з цвярозай ацэнкай фарысейства. І яшчэ – з незабітай душой, сумленнем” (69).

Złożoność strukturalno-gatunkowa tekstów Siarhieja Dubowika, w których elementy literackie splatają się i nakładają na elementy dokumentalne, faktograficzne, stanowi dla Sińkowej ważną przesłankę do podjęcia teoretycznych rozważań na temat specyfiki gatunkowej dokumentalnej prozy artystycznej, czemu poświęca kolejny szkic *Што можа пазначаць тэрмін “дакументальна-мастацкая проза”*. W tej części swojej monografii Autorka podejmuje próbę klasyfikacji prozy *fiction* i *non-fiction*, odwołując się do licznych przykładów z literatury białoruskiej, które umożliwiają jej prześledzenie ewolucji form i technik narracyjnych, pozycji podmiotu mówiącego, a także różnic na płaszczyźnie stylistyczno-językowej. Takie ujęcie pozwala na określenie i charakterystykę tych elementów, które ostatecznie decydują o określeniu danego tekstu mianem dokumentalnej prozy artystycznej – kreacja postaci, stopień wiarygodności ukazanych wydarzeń, prawdziwość nakreślonych obrazów, autotematyzm, mediatyzacja.

Тематика historyczna wybrzmiewa także w kolejnym szkicu recenzowanej monografii – *Мець уласны погляд на сваю гісторыю (Проза пра Слуцкі збройны чын)*, w którym Sińkowa poddaje analizie teksty literackie zainspirowane Powstaniem Słuckim. To ważne w dziejach Białorusinów wydarzenie historyczne z 1920 r., które symbolizuje ich dążenie do wybicia się na niezależność, stanowiło kanwę wielu białoruskich tekstów, za każdym razem przyjmując odmienny kształt literacki.

Jego echa odnajdujemy w opowieści *На чорных лядах* Wasila Bykawa, w powieści-dokumencie *Пляц волі* Alesia Paszkiewiczza, opowieści *Нічыя* Andreja Fiedarenki. W tych utworach informacje faktograficzne, dokumentarne organizują wypowiedź, a nawiązania do złożoności politycznej sytuacji na Białorusi, częstej zmiany granic i statusu ziem, zmiany struktur politycznych, do idei niepodległościowej, która stała u podstaw tworzenia Białoruskiej Republiki Ludowej w 1918 r., są pomocne w ukazaniu dramatyzmu dziejów Białorusi i pozwalają na zrozumienie współczesnego obrazu narodu. Nie brakuje w tychże tekstach także elementów o charakterze beletrystycznym, dynamizujących organizację fabularną i wpływających na estetyczno-stylistyczne oblicze utworów.

Zmiany na płaszczyźnie estetyki, kierunki rozwoju literatury białoruskiej, począwszy od jej źródeł do czasów najnowszych, to problemy stanowiące przedmiot rozważań Ludmiły Sińkowej podjętych w rozdziale *Дыскрэтным або бесперапынным было развіццё беларускай літаратуры?*. Zastosowanie na poziomie tytułu formy pytającej nie pozostawia wątpliwości, że Autorka bardzo wnikliwie będzie przyglądała się procesom zachodzącym w literaturze białoruskiej, że z dużą ostrożnością i należnym dystansem będzie formułowała własne tezy badawcze. Interesująco przedstawia Sińkowa najwcześniejsze etapy w rozwoju białoruskiej literatury – okres średniowieczny, barok i klasycyzm, związane ze zjawiskiem literatury heterogenicznej, wielojęzycznej, której rozwój wstrzymywany był raz po raz okresami zastoju⁷. Niepokoi też Badaczkę fakt literackich mód, hybrydyzacji literackich form i gatunków, zastępowanie jednych metodologii innymi, nie zawsze właściwymi w danym kontekście, a nie wnikanie w istotę tekstu, w to, co wyznacza jego wartość i uniwersalność. Wszystko to, zdaniem Autorki, kieruje interpretację na niewłaściwe tory: „Наша размаітае гісторыка-культурнае мінулае пачало падавацца менавіта не адэкватна, а рамантызавана, міфалагізавана – і ўжо комплексам нацыянальнай непаўнаўнартасці пачала называцца элементарная навуковая этыка, якая патрабуе як мага больш дэталёвага асэнсавання аб’екта вывучэння...” (99).

Problemy metodologiczne w badaniach nad literaturą przybliża Sińkowa także w następnych szkicach – *Карэляцыя як метады ў параўнальным вывучэнні літаратур* oraz *Метадалогія кампаратывістыкі паводле Евы Лявонавай*. W pracach tych dominuje przekonanie o wyższości tradycyjnych ujęć i metodologii w badaniach

⁷ Tej problematyce, kluczowej dla zrozumienia złożoności procesów zachodzących w literaturze białoruskiej, poświęcona jest monografia: Каваленка, *Вытокі. Уплывы. Паскоранасць. Развіццё беларускай літаратуры ХІХ-ХХ стагоддзяў*.

komparatystycznych, które umożliwiają poznanie tekstu na różnych poziomach jego ukształtowania. Zdecydowanie odrzuca zatem korelację jako jedną z metod literaturoznawstwa porównawczego, która bardzo często ogranicza się do poszukiwania podobieństw na płaszczyźnie formalnej, strukturalno-gatunkowej, pozostawiając poza obszarem zainteresowań badawczych fundamentalne treści problemowe poruszane w analizowanych tekstach. Doprowadza to do zawężenia pola badawczego, a nie rzadko do skierowania interpretacji na niewłaściwe tory: „[...] адмаўленне ад традыцыйнай метадалогіі ў кампаратыўных даследаваннях на карысць карэляцыі рознажанравых, рознавідавых, рознастылёвых, розначасавых і рознакультурных з’яў шляхам спекулятыўнага (разумовага) збліжэння фармальных, маргінальных, вонкавых прыкмет вядзе да дэвальвацыі літаратуразнаўства як навукі” (118-119). Sprawne stosowanie narzędzi komparatystyki literackiej pozwala z kolei wyjść poza tradycyjne schematy interpretacyjne, wnieść nowe elementy do teoretycznych rozważań nad tekstem czy grupą tekstów. Refleksja komparatystyczna wprowadza w orbitę badań kwestie interdyscyplinarności, relacji między literaturą a sztuką, filozofią, religią, naukami społecznymi, historią i innymi, stawia pytania i podejmuje nieustanny próby odpowiedzi na nie. Pozwala na przekraczanie granic tradycyjnych odczytań, przynoszących nie rzadko zaskakujące efekty interpretacyjne.

Trzy kolejne szkice zebrane w recenzowanym tomie poświęcone są wybitnym historykom literatury białoruskiej – Iwanowi Nawumience, Iharowi Żukowi i Aleksandrowi Barszczewskiemu, autorom wielu znaczących monografii i artykułów naukowych traktujących o fundamentalnych problemach literatury białoruskiej na różnych etapach jej historycznego rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem literatury XX-wiecznej. W pierwszej pracy – *У творчай лабараторыі акадэмічнага літаратуразнаўства (Да 90-годдзя з дня нараджэння акадэміка Івана Навуменкі)* – Sińkowa przybliży filologiczne pasje Iwana Nawumienki, badacza XX-wiecznej literatury białoruskiej, akademika o niezwyklej kulturze słowa, krytyka literackiego i pisarza: „90-годдзе з дня нараджэння акадэміка І. Навуменкі – гэта добрая нагода яшчэ раз перачытаць яго літаратуразнаўчыя працы і звярнуць увагу на тую метадалогію, паводле якой яны пісаліся. Прычым не столькі на нейкія прыёмы і аналітычныя алгарытмы, колькі перадусім на філалагічную культуру: успрымання, тлумачэння і інтэрпрэтацыі той беларускай літаратурнай класікі, якую даследаваў пісьменнік і навукоўца Іван Навуменка” (133). Problemy podejmowane przez białoruskiego literaturoznawcę skupiają się głównie wokół twórczości klasyków literatury białoruskiej: Wincentego Dunina-Marcinkiewicza, Maksima Bahdanowicza, Zmitroka Biaduli, Uładzimira Żyłki, Jakuba Kołasa, Janka Kupały, Kuźmy Czornego, których twórczość analizuje w szerokim kontekście literackim, na tle literackiej spuścizny A. Puszkina, A. Czechowa, M. Gorkiego, A. Kuprina, W. Reymonta, K. Hamsuna, S. Lagerlöf, Nowalisa, W. Goethego, H. Sienkiewicza, T. Manna i in. Wartość naukowa tych prac, zdaniem Sińkowej, jest wyjątkowa, uniwersalna, podobnie jak stosowana metodologia, strategie analityczne i filologiczna

kultura w podejściu do materiału badawczego, a zatem powinny one stanowić źródło inspiracji dla młodego pokolenia literaturoznawców.

W podobnej konwencji utrzymana jest kolejna część monografii, poświęcona grodzieńskiemu historykowi literatury, wybitnemu znawcy literackiej spuścizny Iwana Nawumienki, Iharowi Żukowi – *Навуковы стиль прафесара Ігара Жука*. Żuk, autor doskonałych monografii: *Сустрэчны рух: літаратуразнаўчыя эцюды* (1998), *Празаічны тэкст: дынаміка рытмавага існавання* (2003) i *Прыхінуцца да крыніцы* (2017), znawca zachodnich metodologii literaturoznawczych, które cenił, ale zawsze stosował z dużą ostrożnością, wypracował własny styl dyskursu naukowego, odważny, oparty na stawianiu licznych hipotez i ich dowodzeniu, nierzadko zmetaforyzowany, ale jednocześnie w przejrzysty sposób ukazujący podejmowany problem: “[...] у адрозненне ад пазіцыі эсэіста, у І. Жука спрэс дамінуе суб’ектнасць, акадэмічная, прафесарская ацэначнасць, гіпотэза і яе абавязковая верыфікацыя, доказ. Найвыразная пазіцыя наратара, яго манапольны пункт гледжання на прадмет развар” (146). Sińkowa ceni sobie umiejętność wyjścia grodzieńskiego literaturoznawcy poza ustalone schematy interpretacyjne, trafność doboru cytatów z analizowanych tekstów dla udokumentowania stawianych hipotez badawczych, nieustanne poszukiwanie nowego języka wypowiedzi.

Refleksja naukowa warszawskiego białorutenisty, wieloletniego kierownika Katedry Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego Aleksandra Barszczewskiego stanowi temat kolejnej części monografii, zatytułowanej *Пазіцыя Аляксандра Баршчэўскага ў трактоўках біяграфіі і творчай спадчыны Уладзіміра Жыўкі*. A. Barszczewski, autor wielu monografii naukowych i dziesiątek artykułów poświęconych wybranym problemom literatury białoruskiej, w szczególności literaturze emigracyjnej i polsko-białoruskim związkom literackim, m.in. *Białoruska obrzędowość i folklor wschodniej Białostoczczyzny* (1990), *Творцы беларускага літаратурнага руху ў Польшчы. 1958-1998* (2001) oraz *Беларуская эміграцыйная пісьмовасць* (2004) należy do najbardziej znaczących badaczy spuścizny literackiej emigracyjnego poety Uładzimira Żyłki. Sińkowa podkreśla nowatorstwo prac warszawskiego białorutenisty, badawczą dociekliwość, sięganie po problemy, które dotychczas nie wybrzmiały w dyskursie białorutenistycznym, doskonałą znajomość archiwaliów, dzięki którym prezentuje sylwetki białoruskich poetów i pisarzy w pełniejszej odsłonie: „Гэтая пазіцыя вельмі слушна актуалізуе, ставіць у новы кантэкст менш вядомыя факты з гісторыі нашай літаратуры – тыя, якія яшчэ не паспелі зрабіцца хрэстаматыйнымі ці ўвогуле былі ўведзены ва ўжытак адносна нядаўна” (161).

W obszarze zainteresowań badawczych L. Sińkowej podjętych w recenzowanej monografii znalazła się także twórczość literacka poetów i pisarzy zrzeszonych w Białoruskim Stowarzyszeniu Literackim „Białowieża”, którego historia sięga 1956 r. W szkicu *Пафас творчасці “белавежцаў” у сітуацыі беларуска-польскага памежжа*, Autorka podejmuje refleksję nad problematyką kulturowego pogranicza, wpływu historycznych wydarzeń na jednostkę, zagadnień tożsamościowych, kształ-

tujących się na styku swój-obcy. Odwołując się do tekstów poetyckich najbardziej znanych poetów i pisarzy „Białowieży” (Wiktora Szweda, Alesia Barskiego, Jana Czykwina, Nadziei Artymowicz, Haliny Twaranowicz) udowadnia, że ich wkład w rozwój literatury białoruskiej jest wyjątkowy, a poruszane w ich twórczości problemy historyczne, narodowe, są nieodłączną składową kształtującego się dziś, i jakże potrzebnego Białorusinom, dyskursu tożsamościowego.

Monografię zamykają prace poświęcone liryce emigracyjnych poetów białoruskich – Janki Juchnauca i Maksa Szczura, obrazowi matki w twórczości Maksima Bahdanowicza, zagadnieniu architekstualności prozy Siarhieja Dubauca, problematyce realizmu i konwencji artystycznej w prozie Wasyla Bykawa oraz perspektywom rozwoju literatury (*Интеллектуальная лирика старшего (Янка Юхнавец) и младшего (Макс Щур) поколений белорусской эмиграции*; „...І мела дзеўча выгляд маці...” (*Вобраз маці ў творчасці Максіма Багдановіча*); *Сюжэт з прозы Максіма Гарэцкага ў мастацкай рэцэпцыі Сяргея Дубаўца*; *Рэалізм і мастацкая ўмоўнасць у прозе Васіля Быкава (Па апавяданні “Мурашкі”, 2002)*; *Што будзе пасля “World of Thanks”?*).

W wymienionych szkicach Sińkowa podejmuje rozważania nad rozumieniem i stosunkiem współczesnego odbiorcy do słowa poetyckiego, nad egzystencjalnym ukierunkowaniem i obecnością motywów metafizycznych w twórczości emigracyjnych białoruskich poetów Janki Juchnauca i Maksa Szczura, wskazuje na podobieństwo ich biograficznych doświadczeń oraz paralele na poziomie języka i stylu ich liryki. Koncentracja na problemach estetyki, literackiego języka i niepowtarzalności jednostkowych realizacji tekstowych w twórczości Maksyma Bahdanowicza, Siarhieja Dubauca i Wasyla Bykawa dopełnia całości.

Swoją monografię Ludmiła Sińkowa kończy namysłem nad przemianami zachodzącymi w literaturze, hybrydyzacją i transgresją gatunków, co prowadzi ją do pytania: co dalej z literaturą? Jaka przyszłość ją czeka? Silnie zretoryzowana finałowa część pracy nie pozostawia wątpliwości, że Autorce towarzyszy przeświadczenie o tym, że kierunków rozwoju literatury nie da się przewidzieć, a nieustanne dążenie artystów do przekraczania granic, eksperymentowania na płaszczyźnie języka, stylu, gatunku przynieść może niejeden zaskakujący, choć nie zawsze pożądaný, efekt: „А ў прозе, а ў паэзіі колькі канцэптаў, тэкстаў ствараецца (хоць бы комікс “Дзікае паляванне” А. Глобуса паводле У. Караткевіча), але не разгортваецца ў дыскурсы – пакуль яшчэ... Але ж, як казаў Джэк Лондан, «Час-не-чакае»!»! (212).

Recenzowana monografia może zaskakiwać, a niektórych, być może, nawet męczyć wielością poruszanych problemów i zagadnień. Ale to, co świadczy o jej wartości, to zapewne badawcza wnikliwość Autorki, metodologiczna spójność dyskursu, odwoływanie się do licznych źródeł i bogatej literatury przedmiotu. To podejmowanie nowych problemów, dotychczas słabo obecnych na płaszczyźnie badań literaturoznawczych. To nowy język, zdystansowany, obiektywny, pozwalający na uchwycenie i opisanie przemian dokonujących się w literaturze współczesnej i pozwalający na reinterpretację wielu zjawisk związanych z rozwojem literatury białoruskiej XX i XXI wieku.

BIBLIOGRAFIA

- Каваленка, В.А., *Вытокі. Уплывы. Паскоранасць. Развіццё беларускай літаратуры XIX-XX стагоддзяў*. Навука і тэхніка, 1975 [V.A. Kavalyenka, V.A. Vytoki. Uplyvy. Paskoranasts'. Razvitsyio byelaruskay litaratury XX-XXI stahoddzyaw. Navuka i tekhnika, 1975].
- Сінькова, Людміла. „Сацыялістычны рэалізм у літаратуры”. *Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай*, ч. 1, рэд. Мікола Хаўстовіч, БДУ, 2000, сс. 207-211 [Sin'kova, Lyudmila. „Satsyialistychny realizm u litaratury”. *Slavyanskiya litaratury w kantekestsyie susvyetnay*, ch. 1, red. Mikola Khawstovich, BDU, 2000, ss. 207-211].
- Сінькова, Людміла. „Беларуская літаратура ў новым міжкультурным дыялогу”. *Беларускае літаратуразнаўства: навукова-метадычны часопіс*, № 2, 2004, сс. 139-144 [Sin'kova, Lyudmila. „Byelaruskaya litaratura w novym mizhkul'turnym dyyalohu”. *Byelaruskaye litaraturaznawstva: navukova-myetadychny chasopis*, № 2, 2004, ss. 139-144].
- Сінькова, Людміла. „Беларуская літаратура ў параўнальным вывучэнні: некалькі прыкладаў”. *Роднае слова* 2008, № 12, сс. 11-14 [Sin'kova, Lyudmila. „Byelaruskaya litaratura w parawnal'nym vyvuchenni: nyekal'ki prykladaw”. *Rodnaye slova* 2008, № 12, ss. 11-14].
- Сінькова, Людміла. „Польска-беларускія літаратурныя ўзаемасувязі ў найноўшых даследаваннях А.А. Лойкі”. *Феномен пярэдняга: Феномен пагранічча: польская, украінская і беларуская літаратура – уплывы і ўзаемаўзабачэнне*, рэд. С. Кавалёў, І. Набытовіч, Кнігазбор, 2008, сс. 375-378 [Sin'kova, Lyudmila. „Pol'ska-byelaruskaya litaraturnyya wzajemasyvyazi w naynowshykh daslyedavannyakh A.A. Loyki”. *Fenomen pogrnicza: Fyenyomen pahranichcha: pol'skaya, ukrainskaya i byelarskayalitaratura – uplyvy i wzajemauzbahachennye*, red. S. Kavalyow, I. Nabytovich, Knigazbor 2008, ss. 375-378].
- Сінькова, Людміла. „Нацыянальна-культурны кампанент у санетах У. Дубоўкі”. *Славянскія літаратуры ў сусветным кантэксце: праблемы развіцця беларускай і рускай літаратур: Матэрыялы VI Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 8-10 кастр. 2003 г.)*, ч. 1, БДУ, 2003 [Sin'kova, Lyudmila. „Natsyyanal'na-kul'turny kampanyent u sanyetakh U. Dubowki”. *Slavyanskiya litaratury w susvyetnym kantekestsyie: prablyemy razvitsyia byelaruskay i ruskay litaratur: Materyyaly VI Mizhнароднай navukovay kanfyerentsyi (Minsk, 8-10 kastr. 2003 h.)*, ch. 1, BDU, 2003].
- Сінькова, Людміла. „Асэнсаванне нацыянальнай гісторыі ў прозе паслясавецкай Беларусі і Беласточчыны”. *Тэрмапілы* 2008, № 12, сс. 271-278 [Sin'kova, Lyudmila. „Asensavannye natsyyanal'nay historyi w prozye paslyasavyetskay Byelarusi i Byelastochchynu”. *Termapily* 2008, № 12, ss. 271-278].
- Сінькова, Людміла. „Смехавое як пазнака нацыянальнага ў творах Максіма Гарэцкага”. *Беларускае літаратуразнаўства* 2008, вып. 6, сс. 47-51 [Sin'kova, Lyudmila. „Smiechavoje jak paznaka nacyjanalnaha ў tvorach Maksima Hareckaha”. *Bielaruskaje litaraturaznawstva* 2008, vyp. 6, ss. 47-51].
- Сінькова, Людміла. „Мемуарыстыка Беласточчыны ў выданні 1966 г. ‘Лёс аднаго пакалення’”. *Acta Albaruthenica* 2003, вып. 4, сс. 89-98 [Сінькова, Людміла. „Муемуарыстыка Byelastochchynu w vydanni 1966 h. ‘Lyos adnaho pakalyennya’”. *Acta Albaruthenica* 2003, vyp. 4, ss. 89-98].

- Сінькова, Людміла. „Чалавек і гісторыя ў мемуарах Янкі Жамойціна”. *Тэрмапілы* 2003, . № 7, сс. 106-110 [Sin’kova, Lyudmila. „Chalavyek i historyya w myemuarakh Yanki Zhamoytsina”. *Termapily* 2003, № 7, ss. 106-110].
- Сінькова, Людміла. „Актуальныя праблемы выкладання беларускай літаратуры 80-90-х гг. XX ст.”. *Тэорыя і практыка навучання мовам, літаратурам і рыторыцы ў сярэдняй і вышэйшай школе*. БДУ, 1998 [Sin’kova, Lyudmila. „Aktual’nyya prablyemy vykladannya byelaruskay litaratury 80-90-kh hh. XX st.”. *Teoryya i praktyka navuchannya movam, litaraturam i rytorytsy w syarednyay i vysheyshay shkolye*. BDU, 1998].

*Dr hab. Beata Siwek, prof. KUL
Instytut Literaturoznawstwa KUL
Katedra Literatury Rosyjskiej,
Ukraińskiej i Białoruskiej
e-mail: beata.siwek@kul.lublin.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0742-3431>*

Алла Витальевна Громова. *Проза Б.К. Зайцева: поэтика жанра и стиля*. МГПУ, 2018, 404 сс. [Alla Vital’yevna Gromova. *Proza B.K. Zaytseva: poetika zhanra i stilya*. MGPU, 2018, 404 ss.].

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh20687-14>

А.В. Громова известна своими публикациями о творчестве эмигрантов I волны русского рассеяния – И. Бунина, А. Ремизова, Л. Зурова, Б. Зайцева и многих других. Стоит отметить, что творчество Б. Зайцева вызвало глубокий интерес и в Польше (статьи и монографии Б. Вегнерской, М. Сидор, З. Куцой, М. Матецкой, И. Малей, И. Мянновской и других исследователей).

Монография Громовой *Проза Б.К. Зайцева: поэтика жанра и стиля* вышла в Москве в 2018 году. В ней проводится анализ жанрово-стилевого своеобразия творчества автора *Путешествия Глеба*. Справедливо звучат во Введении монографии слова ее автора: «Зайцев соединил в своем творчестве традиции культуры Серебряного века и православные искания эмиграции» (5). Монография Громовой состоит из двух разделов, посвященных творчеству Зайцева – с 1901 по 1922 год и его творческим исканиям периода эмиграции (1922-1972).

В разделе первом внимание Автора сосредоточено на зайцевской лиризации прозы, как и на ее импрессионистичности, а также жанровой поэтике. Громова справедливо анализирует лиризацию как ведущую стилевую тенденцию прозы Зайцева, связанную с импрессионистическим стилем, особой формой представления авторской субъективности. Выделяя в импрессионистическом стиле такие факторы, как лиризацию прозы, ослабление сюжета, повышенную роль ассо-